

ضوابط نظام آموزش و ارتقای سلامت و بهداشت دانش آموزان

تحلیلی

معاونت تربیت بدنی و سلامت

مقدمه

سلامت به عنوان سنگ بنای نخست در تعلیم و تربیت، مورد توجه جدی تعالیم نورانی اسلام قرار گرفته است و همان گونه که «عقل سالم در بدن سالم» به عنوان یک اصل مسلم پذیرفته شده است، بی شک جامعه موفق جامعه‌ای است که از انسان‌های سالم، توانا و بانشاط برخوردار باشد. تحول در نظام آموزش و پرورش، با هدف ارتقای کیفی آن بر اساس نیازها و اولویت‌های کشور در سه حوزه دانش، مهارت و تربیت و نیز افزایش سلامت روحی و جسمی دانش آموزان می‌باشد. (بند ۸ سیاست‌های کلی برنامه پنجم) کودک و نوجوانان سرمایه‌های اصلی کشور به حساب می‌آیند و پرورش آن‌ها از هدف‌های مهم برنامه‌های توسعه اجتماعی و اقتصادی می‌باشد. به همین دلیل، دستیابی به اهداف توسعه، تأمین سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی کودکان به عنوان ضرورت توسعه‌ای، مورد توجه قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: سلامت، دانش آموزان، مدارس

سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

امور اجتماعی

تأکید بر رویکرد انسان سالم و سلامت همه‌جانبه با توجه به:

- یکپارچگی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، ارزشیابی، نظارت و تخصیص منابع عمومی
- ارتقای شاخص‌های سلامت هوا، امنیت غذا، محیط و بهداشت جسمی و روحی
- کاهش مخاطرات و آلودگی‌های تهدیدکننده سلامت
- اصلاح الگوی تغذیه جامعه با بهبود ترکیب و سلامت مواد غذایی
- برنامه‌ریزی جهت تدوین برنامه‌های آموزشی ارتقای سلامت جسمانی و روانی، مبتنی بر آموزه‌های دینی و قرآنی

چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴

برخورداری از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تأمین اجتماعی، فرصت برابر نهاد مستحکم خانواده به دور از فقر، فساد، تبعیض و بهره‌مند از محیط‌زیست مطلوب

رسالت

ایجاد مدرسه و محیط‌های حمایتی سالم در راستای توسعه پایدار کشور با مشارکت مردم، سیاست‌گذاران و متخصصان، از طریق همکاری بین‌بخشی، توانمندسازی و ظرفیت‌سازی، تافراد، خانواده‌ها و جوامع، بر تعیین‌کننده‌های سلامت کنترل داشته و نسبت به سلامت خود و دیگران مسئولانه عمل کنند. یکی از راه‌های اصولی در رشد، توسعه و ارتقای سطح سلامت نسل آینده، سرمایه‌گذاری در بهداشت مدارس است، چرا که با آموزش سلامت و ارائه خدمات بهداشتی در مدارس، سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی عناصر سازنده جامعه فراهم می‌شود.

اهداف راهبردی

توسعه و تقویت سیاست‌های مرتبط با سلامت، برای ایجاد محیط‌های سالم برای دانش‌آموزان وجود سیاست‌های سالم برای بهبود سبک زندگی و تغذیه، با توجه به دانش‌آموزان

اهداف کلان سند تحول بنیادین

● ارتقای نقش نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و خانواده در رشد و تعالی کشور، بسط و اعتلای فرهنگ عمومی، تقویت روحیه علمی، رعایت حقوق و مسئولیت‌های اجتماعی، ارتقای آداب و آیین زندگی متعالی بهداشتی و زیست محیطی. پرورش تربیت‌یافتگانی که با درک مفاهیم بهداشت فردی و اجتماعی و مسائل زیست بوم طبیعی و شهری به منزله امانات الهی، شایستگی حفظ و ارتقای سلامت فردی و بهداشت محیطی را کسب می‌کنند و با ورزش و تفریحات سالم فردی و گروهی، به نیازهای جسمی و روانی خود و جامعه براساس اصول برگرفته از نظام معیار اسلامی، پاسخ می‌دهند. براساس راهکار ۵-۲ سند تحول، ایجاد سازوکارهای لازم برای تقویت آداب و سبک زندگی سالم ایرانی در تمام ساحت‌های تعلیم و تربیت به‌عنوان رویکرد حاکم در فرایند طراحی، تدوین و اجرای برنامه درسی و آموزشی متناسب با نیازها و نقش‌های دختران و پسران مورد نظر می‌باشد.

چشم‌انداز درسی ملی برای افزایش سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان

* زمینه‌سازی برای ارتقای کیفیت مدرسه به مثابه کانون اصلی تربیت در آموزش و پرورش برای تحقق «مدرسه زندگی»
* تأمین و تربیت مربی ورزش و مراقب بهداشت، به میزان مورد نیاز
* آموزش پیش‌گیری از بیماری‌های واگیر و رفتارهای مخاطره‌آمیز

هدف‌ها و راهبردها

* تنظیم و تدوین اسناد راهبردی و تعیین اهداف کلان ارتقای سلامت کودکان و نوجوانان در مدارس کشور از طریق همکاری با مراجع ذی‌صلاح
* ایجاد سامانه نظارت و ارزشیابی ادغام یافته ملی، برای مدیریت شاخص‌های خدمات سلامت و نتایج حاصله به کودکان و نوجوانان، از طریق مشارکت با دستگاه‌های متولی
* ایجاد نظام مراقبت سلامت کودکان و نوجوانان در سطح استان‌ها، از طریق همکاری و مشارکت وزارت بهداشت و وزارت آموزش و پرورش
* توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در کودکان و نوجوانان کشور در زمینه‌های مختلف از قبیل مهارت‌های زندگی، شیوه‌های سالم زیستن، مهارت‌های خود مراقبتی، از طریق ارائه شیوه‌های فعال آموزش سلامت
* وضع قوانین پشتیبان از طریق همکاری با نهادهای قانون‌گذار

خط‌مشی‌های کلان دفتر امور سلامت و تندرستی

● برنامه‌ریزی جهت تدوین برنامه‌های آموزشی ارتقای سلامت جسمانی و روانی مبتنی بر آموزه‌های دینی و قرآنی
● تأکید بر ارتقای سطح آگاهی، نگرش و رفتارهای بهداشتی دانش‌آموزان
● تأکید بر ارتقای سطح آگاهی، نگرش و عملکرد بهداشتی کارکنان مدارس و والدین دانش‌آموزان
● اهتمام در ایجاد میل به سلامت در کودکان و نوجوانان
● تعمیق فرهنگ رفتارها و گرایش‌های زندگی سالم در بین دانش‌آموزان
● تأکید بر بهبود وضعیت ایمنی و بهداشت محیط مدارس و ارتقای استانداردهای آن در زمینه عوامل مخاطره‌آمیز
● استقرار نظام جامع کیفیت و خدمات مربوط به مراقبت از سلامتی دانش‌آموزان در زمینه‌های مختلف

جسمی، روحی و اجتماعی
● توسعه مشارکت‌های عمومی و شبکه‌های اجتماعی و فرهنگی در زمینه سلامت دانش‌آموزان

اهداف برنامه‌های آموزشی ویژه دفتر امور سلامت و تندرستی

* برنامه‌ریزی نظام‌مند فرایند آموزش ضمن خدمت کارکنان و تصمیم‌گیرندگان در راستای سیاست‌های سلامت‌محور
* پرورش معلمان چندمهارتی با توجه به نیازهای دانش‌آموزان

یکی از راه‌های اصولی

در رشد، توسعه و ارتقای سطح

سلامت نسل آینده، سرمایه‌گذاری

در بهداشت مدارس است، چرا که با

آموزش سلامت و ارائه خدمات بهداشتی

در مدارس، سلامت جسمی، روانی،

اجتماعی و معنوی عناصر سازنده

جامعه فراهم می‌شود

طرح‌های بهداشت مدارس کشور تهیه و تدوین گردیده است. آموزش این افراد به سیاست‌گذاری مناسب در سلامت و ایجاد چارچوبی برای همسو کردن مناسب فعالیت‌های آموزشی و اقدامات اجرایی در جهت ارتقای سلامت و اصلاح رفتارهای غیربهداشتی و پیش‌گیری از رفتارهای مخاطره‌آمیز و آسیب‌رسان برای سلامت منجر می‌گردد.

کارشناسان مسئول و کارشناسان سلامت استان، مناطق و نواحی

آموزش کارشناسان مسئول و کارشناسان سلامت استان، مناطق و نواحی، در راستای تحول بنیادین و به‌کارگیری و فعالیت نیروهای توانمند در برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های جامع و مؤثر بر سلامت دانش‌آموزان که موجب انسجام بخشی به فرایند بهداشت و سلامت مدارس می‌گردد، در ارتقای سطح سلامتی دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد.

هدف از آموزش مراقبین سلامت

هدف اساسی توسعه مهارت‌های فردی، ارتقای سلامت از طریق افزایش دانش، آگاهی، آموزش و بالا بردن سطح مهارت‌های زندگی و آگاهی آن‌ها از وظایف محوله و مسئولیت‌های آنان خواهد بود، تا کارکنان انگیزه تغییر در خود و رفتار را داشته باشند و در اجرای برنامه‌ها با رویکرد تحولی و نوآورانه و مشارکت‌پذیر مؤثر باشند.

مدیران مدارس و مدیران مجتمع‌های آموزشی

آموزش سلامت به مدیران با هدف آموزش و ارتقای مدیران در استفاده از ابزار مناسب در محیط آموزشگاه و با هدف تأمین بهداشت عمومی و همسو با اهداف و برنامه‌های دفتر امور سلامت خواهد بود.

مدیران پایگاه سلامت

هدف از آموزش این گروه، آموزش سلامت و ارتقای شیوه‌های زندگی سالم و ارائه سیاست‌ها، تعیین خط‌مشی‌ها و برنامه‌ریزی جهت انجام فعالیت‌ها در پایگاه با رویکرد آموزش (ویژه دانش‌آموزان، کارکنان و خانواده) خواهد بود.

برنامه‌ها و راهکارها

* مشارکت فعال آموزش و پرورش در مواجهه با نیازهای فوری و عمومی جامعه از قبیل شیوع بیماری‌های فراگیر، زلزله، قوانین و مقررات، حفظ و پاکیزگی محیط‌زیست از طریق برگزاری دوره‌ها برای آماده‌سازی مربیان و دانش‌آموزان
* ارتقای آگاهی والدین در زمینه چگونگی ارتقای سلامت فرزندان

در سطوح مختلف و ارائه آموزش‌های مرتبط با حوزه سلامت (مراقبین بهداشت)

* بازنگری وظایف اداره سلامت و تندرستی و ارائه چارچوب مفهومی و عملیاتی از ارتقای سلامت

* ترویج سلامت با بررسی، اولویت‌بندی و برنامه‌ریزی کتاب‌های درسی تمامی دوره‌ها، لحاظ کردن مفهوم سلامت در برنامه آموزشی (کاریکولوم) درسی مقاطع مختلف و به‌کارگیری در درس‌های مختلف در برنامه درسی

مأموریت‌های دفتر سلامت

● رصد وضعیت سلامت دانش‌آموزان

● تهیه نقشه مناطق و مدارس در معرض خطر

بیماری‌ها

● تهیه گزارش‌های سالانه در مورد

شاخص‌های سلامتی دانش‌آموزان

● طراحی و تدوین برنامه‌های

ارتقای سلامت دانش‌آموزان

● برنامه‌ریزی برای توسعه نظام

مراقبت و استقرار نظام مدیریت

سلامت در مدارس

● تهیه و تدوین شیوه‌نامه‌های سالانه

جهت ارتقای سلامت دانش‌آموزان

● طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی و فرهنگی در

زمینه کاهش خطرپذیری در برابر حوادث و بلایا

● عقد توافق‌نامه‌های همکاری با دستگاه‌ها برای ارتقای

سلامت و ایمنی کودکان و نوجوانان

● ارتقای استانداردهای بهداشت محیط و شاخص‌های ایمنی

مدارس و دانش‌آموزان

سلامت خواهد بود

آموزش سلامت به

مدیران آموزش و

ارتقای مدیران در استفاده از ابزار

مناسب در محیط آموزشگاه و با هدف

تأمین بهداشت عمومی و همسو با

اهداف و برنامه‌های دفتر امور

سلامت خواهد بود

اهداف برنامه‌های آموزشی ویژه

مدرسين دوره‌های آموزشی

۱. یکی از راه‌های اصولی در رشد و توسعه و ارتقای سطح سلامت نسل آینده، سرمایه‌گذاری در بهداشت مدارس است.

۲. آموزش و تربیت افرادی با عنوان مدرس دوره‌های آموزشی جهت انتقال مفاهیم سلامت به کارکنان و دانش‌آموزان

بسیار مؤثر بوده و به اجرای برنامه سلامت در مدارس و توانمندسازی دانش‌آموزان براساس فراگیری دانش و مهارت

و انتقال مفاهیم کمک می‌کند. به این ترتیب می‌توانیم تعداد انسان‌های کارآمد و برخوردار از سلامت را افزایش دهیم.

رؤسای گروه و ادارات سلامت

آموزش رؤسای گروه و ادارات سلامت، با هدف توسعه نظام سلامت دانش‌آموزان و اجرای مطلوب برنامه‌ها و

ردیف	برنامه‌های دفتر	فعالیت‌های دفتر
۱	آموزش سلامت جسمانی دانش‌آموزان (جز الف ماده ۲۰۹ مکرر ۲- بند ۱ ماده ۱۹- جز ۳ بند ۵- ماده ۱۹ برنامه پنجم توسعه)	توسعه مراقبت‌های دهان و دندان و تجهیز پایگاه‌های سلامت دهان و دندان پیش‌گیری از بیماری‌های واگیر و غیرواگیر در بین دانش‌آموزان شناسنامه سلامت دانش‌آموزان
۲	توسعه علمی و بهسازی منابع انسانی (جز الف ماده ۲۰۹ مکرر ۲- بند ۱ ماده ۱۹ برنامه پنجم توسعه)	ارتقای سلامت دانش‌آموزان در قالب تشکل‌های دانش‌آموزی دوره ضمن خدمت سالیانه آموزش ضمن خدمت تربیت مدرسین مجریان طرح‌های بهداشتی
۳	آموزش سلامت و ارتقای شیوه‌های زندگی سالم (جز الف ماده ۲۰۹ مکرر- بند ۱۰ ماده ۱۹ برنامه پنجم توسعه)	توسعه آموزش‌های همسالان در قالب تشکل بهداشتیاران و پیشگامان ارتقای سلامت نوجوانی مدارس مروج سلامت
۴	ارتقای بهداشت محیط و تغذیه سالم در مدارس (بند د ماده ۱۹ برنامه پنجم توسعه)	تجهیز اتاق بهداشت ارتقای بهداشت محیط مدارس و HSE پایگاه تغذیه سالم ارتقای سطح سلامت دانش‌آموزان دختر از طریق آموزش تغذیه و آهن یاری هفتگی
۵	کاهش خطرپذیری در حوادث و سوانح (جز الف ماده ۲۰۹ مکرر ۲ برنامه پنجم توسعه- بند ۱۰ ماده ۱۹- ماده ۲۲ و بند ج ماده ۱۹)	تشکیل کمیته مدیریت سوانح در مدارس اردوهای یک روزه فرهنگی، تفریحی، آموزشی با محوریت کاهش اثرات بلایای طبیعی مانور زلزله در مدارس افزایش سطح ایمنی و کاهش خطرپذیری و پیامدهای ناشی از وقوع حوادث، توسعه و ترویج فرهنگ خود امدادی یا برگزاری دوره‌های آموزشی و تخصصی (طرح دادرسی) برگزاری همایش‌ها و مناسبت‌های مرتبط با موضوع کاهش اثرات بلایای طبیعی

* اصلاح رفتار تغذیه‌ای و استقرار پایگاه تغذیه سالم در مدارس
* حفظ تحرک فیزیکی و فعالیت بدنی و نشاط و شادابی
دانش‌آموزان
* گسترش پایگاه‌ها و تشکل‌های بهداشتی و پیش‌گیرانه در
مدارس
* طراحی برنامه‌های فرهنگی- ترویجی و مداخله‌ای در زمینه
ارتقای سلامت و گسترش نرخ دانش‌آموزان تحت پوشش
برنامه‌ها
* طراحی و اجرای برنامه‌های مداخله‌ای در زمینه ارتقای
سلامت
* توسعه مدارس تحت پوشش طرح مدارس مروج سلامت و
اجرای محورهای هشت‌گانه مربوط (H.P.S)
* استقرار نظام مدیریت سلامت در مدارس
* طراحی برنامه‌ها به منظور ایمن‌سازی و ارتقای سطح بهداشت
محیط مدارس
* طراحی برنامه‌ها به منظور مصون‌سازی دانش‌آموزان در برابر
بیماری‌ها
* طراحی برنامه‌هایی به منظور گسترش مشارکت والدین در
ارتقای سطح سلامت دانش‌آموزان
* نظارت بر برگزاری مناسبت‌های خاص در زمینه سلامت
دانش‌آموزان (هفته سلامت، هوای پاک و...)
* برنامه‌ریزی به منظور ارتقای شاخص‌های سلامت نوجوانی
* برنامه‌ریزی برای مواجهه فعال و مؤثر با مخاطرات طبیعی و
برنامه‌ریزی برای مصونیت بخشی و ارتقای ایمنی دانش‌آموزان
در زمینه سوانح و حوادث (طرح دادرسی و...)

ردیف	عنوان مستندات سند تحول	موضوع مستندات مورد اشاره	مصوبات قانونی جهت تصویب در مراجع قانونی
۱	۲-۴ و ۸-۸ و ۳-۱۴ و ۳-۷ و ۳-۱۹ و ۱-۷	مشارکت فعال آموزش و پرورش در مواجهه با نیازهای فوری و عمومی جامعه از قبیل شیوع بیماری‌های فراگیر، زلزله، حفظ پاکیزگی محیط زیست و....	قانون توسعه مدارس مروج سلامت براساس استانداردهای تعیین شده و موجود
۲	۸-۸ و ۵-۶ و ۵-۵ و ۲-۱	تدوین و تولید برنامه‌های درسی و کتب آموزشی - طراحی و تدوین برنامه آموزشی متناسب با نیازهای دانش‌آموزان	قانون تعیین ساعت تدریس و کتاب بهداشت و سلامت دانش‌آموزان برای تدریس در مدارس با اولویت مدارس ابتدایی
۳	۸-۸ و ۵-۶ و ۱۴-۲	مشارکت فعال آموزش و پرورش در مواجهه با نیازهای فوری و عمومی جامعه از قبیل شیوع بیماری‌های فراگیر، زلزله، حفظ پاکیزگی محیط زیست و....	قانون تشکیل کمیته مدیریت سوانح و حوادث در مدارس کشور با رویکرد آموزشی تبدیل آیین‌نامه بهداشت محیط مدارس به قانون بهداشت محیط مدارس
۴	۲-۱ و ۸-۸ و ۳-۵ و ۴-۵ و ۲-۱۲ و ۳-۱۲	طراحی و استقرار ساختار اداری و اجرایی اولویت بخشی به تأمین و تخصیص منابع؛ تربیت نیروی انسانی کارآمد و تدوین برنامه برای رشد و توانمندسازی و مهارت‌آموزی و ادامه تحصیل و ... مناطق محروم و مرزی	اصلاح قانون نرم ۱/۷۵۰ به ۱/۵۰۰ برای پوشش‌دهی بهتر دانش‌آموزان و نظارت بیشتر مراقبین سلامت اصلاح قانون ساعت کاری مراقبین سلامت از ۳۰ ساعت به ۲۴ ساعت در هفته قانون تخصیص مربی بهداشت به روستاها یا مجتمع‌های آموزشی روستایی
۵	۸-۸ و ۳-۷	ارائه خدمات مشاوره‌ای- تربیتی در کلیه سطوح تحصیلی برای افزایش سلامت جسمی و روحی دانش‌آموزان مشارکت فعال آموزش و پرورش در مواجهه با نیازهای فوری و عمومی جامعه از قبیل شیوع بیماری‌های فراگیر، زلزله، حفظ پاکیزگی محیط زیست	قانون تشکیل پایگاه‌های سلامت دانش‌آموزی به منظور پوشش‌دهی مناسب دانش‌آموزان و مراقبت از آن‌ها در برابر بیماری‌ها و آسیب‌ها....